

Kanttekeningen bij de reactie van Imelman

B. SPIECKER

Subfakulteit Pedagogische en Andragogische Wetenschappen der Vrije Universiteit Amsterdam

*Hoe wijst men een eendagsvlieg
de weg uit de fles?*

Na het beëindigen van het artikel 'Idolen en Idealen' (P.S., 1974, p. 350-356) kreeg ik de dissertatie van Imelman onder ogen (*Plaats en inhoud van een personale pedagogiek*; 1974). In deze studie wordt ons een benadering van het *wezenlijke* der opvoeding gepresenteerd in 'een ontologie der opvoeding van fenomenologische aard' (p. 4). Het behoeft dan ook geen verwondering te wekken dat men in dit werk geconfronteerd wordt met uitspraken als: 'Persoon, zo blijkt ook uit de beschouwing betreffende de ontologie der opvoeding, is de in zijn authenticiteit kennende, oordelende, en normatief handelende mens, Hij staat in de subjekt-objektsfeer der 'Wirklichkeitsgerichtetheit' met een, in zijn ontdekkend en duidend-ontmoetend-in-de-wereldstaan, ontisch gegeven betekenis- en dus waarheidsontsluierende taak' (p. 95). Met dit woordengeweld openbaart Imelman ons een wezenstrek van de opvoedingswerkelijkheid. Het is duidelijk, dat vanuit een standpunt, zoals dat in 'Idolen en Idealen' ontwikkeld is, het oordeel over een dergelijke benaderingswijze zou zijn: zo moeten we het niet meer doen. Of in de woorden van Dickopp: 'Wer nun grundsätzlich ablehnt, dass solche Wesens- und Seins-Aussagen vom Menschen möglich sind, wird einer Personalen Pädagogik von vornherein abweisend gegenüberstehen müssen. Dass das Sein des Menschen zugängliche und erkennbare überzeitlich-konstante Seinsstrukturen hat, ist die transzendente Grundlage für eine Personale Pädagogik überhaupt'. (K. H. Dickopp - *Die Krise der anthropologischen Begründung von Erziehung*; 1973, p. 38).

Wanneer Imelman nu reageert op mijn visie, dan kan men gezien de fundamentele tegenstellingen, een interessante reactie verwachten. Dat het resultaat teleurstellend is, vindt z'n oorzaak in het veelvuldig door Imelman ten toon gespreide onbegrip. Bovendien wordt het artikel ontsierd door belerende

onzakelijkheden. Laat ik echter overgaan tot het geven van enige reacties.

Op p. 71 stelt Imelman dat aan een (mijn?) wetenschapsopvatting een *wezens*-diskussie vooraf dient te gaan. Wie ook maar enigmatische thuis is op het gebied van de grondslagen der sociale wetenschappen, weet dat een dergelijke opvatting reeds lang achterhaald is. Als Imelman op p. 71 dan ook schrijft dat men de 'moderne Amerikaanse wetenschapstheoretici niet gelezen behoeft te hebben om te weten dat feiten theorie-bepaald zijn', dan weet de ingevoerde lezer dat Imelman deze Amerikaanse (maar ook Engelse en Duitse) literatuur niet (goed) gelezen heeft. Alsof de *post*-Popperiaanse discussie over de theorie-geladenheid van feiten zinvol te vergelijken valt met Strassers beschouwingen over de correlativiteit van feit en *methode* (n.b.; methodische idee) (S. Strasser - *Fenomenologie en empirische menskunde*; 1962, p. 117-121). Imelman laat Strasser hier dan ook buikspreken. De verontrusting van Imelman over het feit dat Spiecker *suggereert* (n.b., p. 71) dat de genoemde problematiek voor het eerst door 'moderne Amerikanen' aan de orde zou zijn gesteld, hoeft men dus niet te serieus te nemen. Het is in dit verband tekenend dat Imelman op p. 70 vermeldt niet dieper in te willen gaan op allerlei wetenschapstheoretische problemen. In plaats van te spreken over 'wetenschap' geeft hij de voorkeur aan de term 'discipline'. Dat het spreken over 'discipline' toch geen voldoende garantie biedt niet te vervallen in wetenschapstheoretische naïeviteiten, demonstreert Imelman op p. 70: '... uitspraken binnen een disciplinaire discours (moeten) verwijzen (n.b.; S), en de verwijzing te beoordelen zijn; ...'

Op p. 72 geeft Imelman een samenvatting van mijn opvattingen.

De these dat pedagogiek niet gefundeerd kan worden in de wijsgerige antropologie, mede omdat wezens-uitspraken over de mens en het kind m.i. niet mogelijk zijn, wordt door Imelman niet weerlegd. Terecht merkt Imelman op dat niet alle feno-

menologie *wezens*-fenomenologie is; hij slaagt er echter niet in één fenomenologisch denker te noemen die het historische karakter van zijn methode onderkent, en die zich *expliciet* beijverd heeft voor een wijsgerige of pedagogische antropologie. De door mij genoemde voorstanders van een wijsgerige of pedagogische antropologie zijn evenwel allemaal aanhangers van wezens-formuleringen (Imelman kunnen we er ook toe rekenen). Imelman probeert het verband tussen de gedachten van Scheler en Plessner enerzijds en de pedagogische antropologie anderzijds enigszins te verdoezelen. Dát er echter wel degelijk sprake is van een relatie, is ook de mening van Dickopp: 'Im Vorgriff auf die anthropologische Begründung von Erziehung in der Pädagogik der Gegenwart kann die These aufgestellt werden, dass sie in den Philosophischen Anthropologien von Max Scheler und Helmut Plessner ihren systematischen Ort hat'. (p. 30) Op p. 75 lezen we: . . . O. F. Bollnow, Loch, Langeveld und Döpp-Vorwald ist es darum zu tun, Sinn und Notwendigkeit der 'Phänomene' der Erziehung bzw. des Lebens in der Fiktion eines 'Wesens des Menschen im ganzen' fundamental zu verankern'. (M.b.t. Langeveld en Loch lijkt het me beter te spreken over 'war es darum zu tun'). Problemen rijzen dan ook wanneer Imelman op p. 75 stelt, dat de door Scheler en Plessner geclaimde universele geldigheid van hun uitspraken ook binnen het (pedagogisch-) antropologisch denken aan de kaak gesteld kan worden. De vertegenwoordigers van het pedagogisch-antropologisch denken zijn immers de eerder genoemde Bollnow, Loch enz.? En als Imelman hier toegeeft dat geclaimde universele geldigheid aan de kaak gesteld kan worden, betekent dit dan dat Imelman zijn eigen 'fenomenologische ontologie van de opvoeding' geruisloos laat ontploffen? Mag ik hier de konklusie trekken dat Imelmans personale pedagogiek nu reeds 'am Ausgang ihrer Woche' is.

Nu blijft Imelman bezwaren maken tegen mijn argumentatie (dat mag), maar hij komt hierbij niet verder dan een (emotioneel) beroep op een 'Grote Onbekende': '. . . het (is) niet juist een geheel van uitspraken 'x' welke in de naam van een discipline wordt gedaan, te vereenzelvigen met de discipline in haar geheel', (p. 73). Hier wordt duidelijk dat de term 'discipline' een immuniserende functie krijgt.

'Sympathie' kan Imelman opbrengen voor het inzicht dat sociaal-wetenschappelijke uitspraken een beperkte geldigheid bezitten (p. 73). Spiecker, zo vervolgt Imelman zijn betoog, komt echter tot deze konklusie (o.a.) op grond van het *aanvaarden* van stipulatieve mensontwerpen. Op p. 75 wordt zelfs

gesproken van een 'opteren' voor stipulaties, terwijl op p. 75 iets te lezen valt over 'theorie-vorming die en onderzoek dat Spiecker voorstaat'. Hier is sprake van een grove misvatting; wie het artikel enigszins begrepen heeft, weet dat er van 'aanvaarden van' of 'kiezen voor' mensontwerpen geen sprake is. Op basis van een analyse (die overigens onjuist kan zijn), kom ik tot de konklusie dat aan alle vormen van sociaal-wetenschappelijk onderzoek (veelal *impliciete*) mensontwerpen ten grondslag liggen. Genoemde misvatting voert Imelman tot totale verwarring, wanneer hij stelt dat Spiecker het stipuleren van 'mensontwerpen' de enig toelaatbare wijze van antropologie bedrijven acht (p. 75).

Op p. 73 typeert Imelman het stipuleren van een mensontwerp zelfs als *een methode* (sic), terwijl, om het nog maar eens te herhalen, aan elke methodische benaderingswijze in de sociale wetenschappen m.i. een mensontwerp *voorafgaat*. In mijn visie bedrijft men antropologie (als men deze term wil handhaven en waarom niet?) wanneer men vanuit een expliciet ethisch verantwoord mens- of kindontwerp andere (mechanistische, materialistische) mens- en kindontwerpen en de daaruit voortvloeiende vormen van onderzoek en beleid evalueert resp. bekritiseert.

Trappen naar de man i.p.v. naar de bal doet Imelman, wanneer hij stelt dat Spiecker zich niet onderscheidt van al die andere pedagogen, die zo nodig (n.b.: S) nieuwe termen (en daarmee proefschriften . . .) moeten introduceren, onder de suggestie dat die nieuwe termen veelzeggender zouden zijn. Een gele (zo niet rode) kaart dient Imelman hier in ontvangst te nemen voor zijn wijze van redeneren; hij begint de zin immers met: 'Afgezien van de *overtuigingskracht* van de argumenten is *vooraf* al te stellen dat . . . (p. 74; curs. S.). Het lijkt me dat het aanvaarden of verwerpen van een nieuwe term juist afhankelijk is van een argumentatie. Bovendien zal een ieder die de moeite neemt de literatuur-verwijzingen te raadplegen, tot de konklusie komen dat er geen sprake is van een 'nieuwe' term.

Ook ten aanzien van de (helaas niet door mij geïntroduceerde) term 'mensontwerp' heeft Imelman bezwaren. Zo schrijft hij dat 'interpretatie' een hermeneutische akt is, terwijl 'stipulatie' het resultaat is van puur (?) definatorische handelingen. Nu spreek ik ook over 'stipulatieve assumpties' (P.S., 1974, p. 352); Imelman onderkent in dit verband dan ook ten onrechte niet het onderscheid tussen 'stipulatieve assumpties' en 'stipulatieve definities'. Imelmans eerder genoemde misvatting, als zou het stipuleren van

mensontwerpen een methode zijn, zal hier niet vreemd aan zijn.

Wat is nu de zin van pedagogisch-antropologische uitspraken?

Welnu, de zin ligt volgens Imelman o.a. in het 'interpretatief verhelderen' van kind- en jeugdige-zijn in een bepaalde tijd, op grond van empirische gegevens uit de sociale wetenschappen . . .' (p. 74). Helaas wil Imelman nog steeds 'verhelderen' op grond van empirische gegevens. Alsof 'empirische gegevens uit de sociale wetenschappen' niet een mensontwerp tot vooronderstelling hebben; Imelman blijft het slachtoffer van wat ik genoemd heb, het idool van de 'empirische mens'. (Idolen en Idealen, p. 351). Dat, tenslotte, Imelman bij de verdediging van de pedagogische antropologie niet terugdeinst voor enig demagogisch vuurwerk (wat vaker bij wezens-aanhangers voorkomt), blijkt uit het slot van zijn artikel: 'Alsof men, een avondje

spelletjes voor de boeg hebbend, kiest voor halma (i.c. stipulering van 'mensontwerpen' enz.) in plaats van ganzebord (i.c. mensbeeld enz.) . . .' (p. 75). Afgezien van het feit dat Imelman hier wederom spreekt van 'kiezen', waarmee hij toont de kern van het artikel 'Idolen en Idealen' niet gevat te hebben, vergelijkt hij hier wetenschapsspelen met gezelschapsspelen, terwijl in beide konteksten het begrip 'spel' onderworpen is aan verschillende logika's. Van Wittgenstein hebben we nu geleerd dat het niet voldoende onderscheiden van taalspelen leidt tot verwarringen (idolen). Deze 'geestelijke kramp' of 'knoop in het denken' kan nu verholpen worden met behulp van het door Imelman nu gewraakte 'uitzuiveren en vergelijken van (pedagogische) begrippen' (p. 74). *Mede* op deze manier kan de ververdwaalde vlieg de weg uit de fles geweest worden. (Vergl. Wittgenstein: What is your aim in philosophy? - To show the fly the way out of the fly-bottle; *P.I.*, 309).

Boekbesprekingen

Wolfdietrich Schmied-Kowarzik: *Dialektische Pädagogik. Vom Bezug der Erziehungswissenschaft zur Praxis*, Kösel, München 1974. 183 blz. DM. 24,—. ISBN 3 466 30086 x

Het hier voor ons liggende boek beschouw ik als een 'must' voor wie zich met de ontwikkeling van het opvoedingswetenschappelijke denken bezighouden. De terugblik naar Erika Hoffmann (1929) en Wolfgang Klafki (1955), verder het terugrijpen op Theodor Litt en Derbolav, de analyse van Schleiermacher, Herbart, Kant, Makarenko, enz. blijven steeds een zelfstandig, grondig en vruchtbaar stuk pedagogisch denken. Dit is niet minder het geval, waar hij tijdgenoten ontmoeten. Zoals Brezinka, van wie niet veel overblijft zonder dat er iets van een negatieve of agressieve benadering blijkt, — of zoals Adorno, Heydorn, Habermas — welke laatste met zijn dialektische wetenschapstheorie vruchteloos vastloopt in het probleem der fundering van de praktische wetenschappen. Zeer behoorlijk analyseert hij ook Marx' positie met wat daarvan pedagogisch relevant geacht wordt of zou kunnen zijn. Kortom: een gedegen en relevant stuk werk in onze tijd, die Marx vrij veel citeert zonder hem ooit gelezen of redelijk grondig te hebben leren kennen en in zijn verantwoord, historisch kader te plaatsen. Het historische is hier echter niet de opgave, wel de dialektische systeem-structuur. De

analyse van Heydorn, Koneffke — twee auteurs die Schmied-Kowarzik zeer respectvol ernstig neemt — blijken zich niet te kunnen handhaven (blz. 104 vlg.), van Altwater en Huisken evenwel blijft heel rustig niets over. Dit is, na de reeds door Mollenhauer op hen geoefende kritiek, niet verrassend. Terecht ook herinnert Schmied-Kowarzik aan het doodzwijgen van vroege marxistische opvoedingstheoretici als Max Adler, Kanitz, Zetkin, Hoernle, Rühle, enz., die in hevige onderlinge meningsverschillen verkeerden. Hier komen deze zoekers wel aan de orde, evenals in ander verband reeds bij Gamm geschiedde (1972). Schmied-Kowarzik ziet bovendien echter de onontkoombare trits van Litt-Derbolav-Fischer. Met hen gaan analyse en discussie dan ook verder. — Wij hebben hier een boek voor ons, dat dus grondig, veelzijdig en eerlijk de discussie-polen in de theoretische opvoedkunde bestudeert en dat onze volle aandacht vereist, willen wij althans meedoen in een tak van ons vak, die niet alleen in Nederland zijn eigen gestalte begint te krijgen. —

M. J. Langeveld

G. Hellinga, *Tussen aanhalingstekens; uitgangspunten in de psychotherapie*. Boom Meppel, 1974, 150 pag., f 14,50, ISBN 90 6009 150 7.

De heer Hellinga heeft zowel de student als docent die zich bezig houdt met de bestudering van persoonlijkheidstheorieën respectievelijk theorieën van psychotherapie met dit boekje een uitstekende dienst bewezen. Natuurlijk bestaan er veel handboeken op dit terrein maar die zijn vaak te dik en te onoverzichtelijk voor een korte kennismaking.

Een Amerikaans docent heeft laatst uit wanhoop een soort kwartetspel ontwikkeld waarin de student een bepaalde terminologie leerde koppelen aan een therapeutische school. Bijv.: Mag ik 'positive regard' van Rogers van jou, en van Piet de 'parataxic experiencing' van Sullivan.

Mocht U deze aanpak infantiliserend vinden dan raad ik U dit boekje aan. Hellinga geeft van 23 therapeutische scholen een korte beschrijving. De termen en uitdrukkingen worden apart verklaard. Zo te zien heeft hij grondig werk gedaan.

Alleen het hoofdstuk Relaxatietechnieken is verouderd en zou gekompleteerd moeten worden met een beschrijving van bijv. de autogene feedback

training met namen als Budzynski, Green, Walters.

Het hoofdstukje over Rogers is wat magertjes.

Belangrijke begrippen als echtheid, experiencing, exploratie van gevoelens ontbreken.

Een ander bezwaar is dat Hellinga niet verwijst naar de originele bronnen. Het blijkt steeds weer dat studenten afstuderen in psychologie of pedagogiek zonder ooit één originele bladzij gelezen te hebben van Freud, Skinner, Pavlov of Marx. Natuurlijk hebben ze over deze lieden gelezen maar nooit kennis gemaakt met het authentieke bronnenmateriaal. Door praktisch alleen te verwijzen naar 'bloemlezingen' stimuleert Hellinga deze tendens.

Voor de student die een tentamen Persoonlijheidsleer moet doen is dit boekje onmisbaar. We mogen de auteur dankbaar zijn voor het monnikenwerk dat hij verricht heeft en hopen dat het veelvuldig als referentiewerk gebruikt gaat worden op universiteiten en sociale akademies.

A. Vrolijk

Mededelingen

International Workshop on Career Guidance

In de week van 4 t/m 8 augustus 1975 zal een internationale conferentie plaatsvinden te Utrecht over het onderwerp 'Practical Techniques to Effect Realistic Student Choices'.

De conferentie omvat de volgende themagroepen:

1. Career Guidance (Age 13-18)
2. Computer-Assisted Counseling
3. Decision making in Guidance Programs
4. Use of Media
5. Effecting Change
6. Career Finding and Mental Health
7. Career Guidance for the Atypical Child
8. In-service training

Aan deze conferentie zal o.m. door de volgende personen en instanties medewerking worden verleend:

Dr. Thompson (U.S.A.), Dr. Laramore (U.S.A.), Dr. Sjöstrand (Sweden), Drs. Recce en Storey (U.K.), Dr. Wiegersma, Drs. Grosfeld, Het Instituut voor Slecht-horenden, G.G. en G.D., Amsterdam en het Instituut 'De Wijnberg' Grave, voor Career Guidance van het lichamelijk gehandicapte kind.

Enige andere contacten zijn nog niet definitief afgerond.

Voor nadere inlichtingen kan men zich wenden tot: Drs. D. de Vries, Transitorium II, kamer 823, Heidelberglaan 2, Utrecht.

Inhoud andere tijdschriften

Info

6e jaargang, nr. 1, 1974/1975

Onderwijskunde: haar object - haar methode

Info

6e jaargang, nr. 2 en 3 (dubbelnummer), 1974/1975

Inleiding - pogingen tot onderwijshervormingen in Frankrijk, door J. de Reus

Wetsontwerp met betrekking tot de oprichting van de democratische en moderne Ecole Fondamentale, door A. H. Boerma-van Doorne en J. de Reus (vert.)

Pedagogisch Forum

9e jaargang, nr. 2, februari 1975

Kanttekeningen bij het C.O.L.O.V.-rapport en het Rapport twee-vakkensysteem/drie-gradenstelsel, door S. C. van der Vegt

Doelstellingen beeldende vorming, door C. Teyken

De leraar toen en de onderwijskundige nu in de ontwikkelingslanden, door F. W. Prins

Pedagogische kroniek, door W. A. de Bruijn

Boekbesprekingen

Ingekomen boeken

Persoon en Gemeenschap

27ste jaargang, nr. 6 1974/1975

Freinet en zijn invloed op de institutionele pedagogiek, door S. De Ridder

Ph. Kohnstamm en Vlaanderen, door H. Van daele

Leren oud worden, door K. Cuypers

Van leerboek naar werkschrift, door H. Van Cauwenberghe

Onderwijsbegeleiding, door M. Steenwegen

Reacties op 'Zullen we de prestatiedwang bedwingen?', door E. De Corte en A. Janssens

Boekbespreking: 'Antwoord in vrijheid: over opvoeding tot luisterbereidheid en engagement', van E. Cardoen en M. Ploem.

Tijdschrift voor Orthopedagogiek

14e jaargang, nr. 1, januari 1975

Redactioneel

Integratie: Texas Amerikaanse stijl, door L. T. Gilsdorf

Een bericht, een beleidsplan en een nota

Opvoeding en behandeling van kinderen na een ernstig schedelletsel, door Ch. P. M. Zaad

Bij ons . . . (2e poging)

Tijdschriften en andere publikaties

Boekbesprekingen

Berichten

Ontvangen boeken

Beugen M. van, Doek J. E., Sijs L. van der, Winkler H., *De kortste weg van jeugdbescherming naar jeugd-welzijns-werk*, Boom, Meppel, 1974, f 7,—

Lewis D.G., *Assessment in Education*, University of London Press, London, 1974, £ 3.75

Macintosh H. G. en Smith L., *Towards a freer curriculum*, University of London Press, London, 1974, £ 3.80

Meerten A. van, Van daele H., Schellekens A. M. H. C., *Onderwijskundig Woordenboek*, Universitaire Pers Rotterdam, 1974, f 35,—

Prins F. W., *Latent taaltalent*, Dijkstra's Uitgeverij, Zeist, 1974

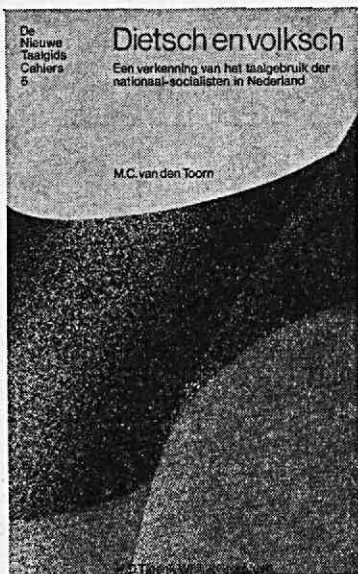
Shipman M.D., Bolman D. en Jenkins D., *Inside a curriculum project*, Methuen, London, 1974, £ 3.25

Simonse J., *Belemmerde kansen, Sociologie van de volksbuurt*.

Samson Uitgeverij, Alpehn aan de Rijn, 1974, 2e, geheel vernieuwde en bijgewerkte druk, f 29,50

Paedagogica Europaea IX/1974/2, *Compensatory Education*, Malmberg/Westermann, DM. 24,—

In de reeks De Nieuwe Taalgids Cahiers is als deel 5 verschenen

Dietsch en volksch

Een verkenning van het taalgebruik der nationaal-socialisten in Nederland

Prof. dr. M.C. van den Toorn

120 pag., ing. f 12,50. ISBN 90 01 18582 7

Hoe kon een ideologie die zo'n povere basis had -het taalgebruik onthult dat genadeloos- nog zoveel aanhang vinden? Was het de strijd tegen de gevestigde orde of het vage ideaal van een nieuw Europa 'op volkschen grondslag'? Of was het de hechte organisatie waarin men zich geborgen voelde, een organisatie waarin een speciale nomenclatuur gold overigens? Een speurtocht naar het taalgebruik van de nationaal-socialisten levert zeker niet zonder meer een sleutel tot oplossing van zulke vragen, maar wel is aan te nemen dat een lexicologische analyse van fundamenteel belang is bij voortgezet onderzoek naar intrigerende achtergronden.

Ook verkrijgbaar via de boekhandel.

H. D. Tjeenk Willink Groningen

2762 1 75

Andragogie

een terreinverkenning

Prof. dr. T.T. ten Have

X + 158 pag., ing. f 14,50. ISBN 90 01 27481 6

Een eerste verkenning van het werkveld der andragogie, d.w.z. van alleagogische arbeid met volwassenen. Deze verkenning betreft o.m. de afbakening van het terrein, de andragogie als empirisch proces en als opgave, de verscheidenheid van andragogische werkvormen, de verschillende werkwijzen en de functie van de andragoog. Tevens wordt een eerste stap gezet op de weg naar theoretische bewerking van het terrein, en worden enige actuele problemen besproken.

Ook verkrijgbaar via de boekhandel.

H. D. Tjeenk Willink Groningen

2849 1 75